

ADANA İDADİSİ

A. Şevki DUYMAZ*

Özet

XIX. yüzyılda Osmanlı Devletinin her alanda yapmış olduğu modernleşme hareketleri içerisinde yer alan eğitim faaliyetleri son derece önemli bir yer tutar. Bu dönemde eğitim; medreseden mektebe geçmiştir. Yapısal anlamda da bu anlayış hâkimdir.

Adana İdadisi, Osmanlı Devletinin eğitim alanındaki modernleşme anlayışının mimari yansımalarının bir ürünüdür. Bildirimiz, Adana İdadisinin ilk inşasından günümüze kadar geçirmiş olduğu mimari evrelerini belgelere dayalı olarak sunulmasıdır. Ayrıca, yapının dönem içerisindeki toplumsal etkilerine yer vermeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İdadi, Adana, Son Dönem Osmanlı Mimarisi, Eğitim Yapıları*

ADANA İDADİSİ

Abstract

Educational activities have an important place through the process of modernization in every field carried out by the Otoman State in the 19th century. In this period, education is transferred from medrese to mektep. This understanding also prevails in respect of structure.

Idadi of Adana is the output of the architectural reflection of modernization process in the Otoman education. This presentation gives the architectural stages the Idadi has experienced from the first building to the presentday using documents. Inaddition, the building's social effects are given place.

Keywords: *İdadi, Adana, Late Ottoman Architecture, Educational Buildings*

* Doç. Dr., S.D.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Isparta.
E-posta: sevkiduymaz@sdu.edu.tr

2–3 katlı, 5–7 sınıflı, gündüz ve geceli olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımda kentin nüfus oranı büyük ölçüde etkin olmaktadır. Malzeme olarak; dışta, düzgün kesme taş, iç mekân da ise ahşap malzemenin hâkimiyeti yer alır. Süsleme özellikleri iç ve dış cephede sade bir şekilde karşımıza çıkar.

Adana İdadisi (Kız Lisesi), bulunduğu konum itibarıyla tarihi kent dokusu içerisinde yer alıp bu dokunun korunmasında ayakta kalabilmiş önemli mimari örneklerdendir. II. Abdülhamid döneminde inşa edildiği bilinen Adana İdadisi mimari özellikleri açısından; neo-klasik tarzın yansımalarıyla, dönem içerisindeki sancaklarda inşa edilen orta ölçekli idadilerle benzerlikler göstermektedir. Özellikle mimari düzenleniş ve plan açısından İzmit, Samsun ve Çankırı İdadilerine benzediği söylenebilir. Giriş cephesinde yer alan veranda niteliğindeki düzenlemesiyle yapı; dönem içerisinde inşa edilen bazı askeri rüştiyelerle (Çankırı, İzmit, Edirne, Isparta, Trabzon, Kocamustafapaşa, Soğukçeşme gibi) benzeşmekle birlikte tip proje niteliğinde tasarlanmış olduğu düşünülebilir. Ancak bunun net bir düşünce olması, bazı yapıların idadiye çevrilmesi sonrası geçirdiği değişimlerden dolayı zayıf kalmaktadır.

Adana İdadisi başlangıçtan beri bir eğitim yapısı olarak günümüze kadar gelmiş olup restorasyon sonrası kültür merkezi olarak kullanılması da son derece uygun ve yerinde bir karar olmuştur.

KAYNAKÇALAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.)

- Tarih: 10/Ş /1305 (Hicrî) Dosya No: 98 Gömlek No: 26 Fon Kodu: MF. MKT. (22 Nisan 1888)
- Tarih: 15/Ca/1310 (Hicrî) Dosya No: 155 Gömlek No: 109 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 19/L /1310 (Hicrî) Dosya No: 167 Gömlek No: 40 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 21/L /1310 (Hicrî) Dosya No: 167 Gömlek No: 131 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 29/L /1310 (Hicrî) Dosya No: 39 Gömlek No: 30 Fon Kodu: DH. MKT.
- Tarih: 16/Ş /1311 (Hicrî) Dosya No: 196 Gömlek No: 119 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 02/Za/1311 (Hicrî) Dosya No: 205 Gömlek No: 54 Fon Kodu: MF. MKT. (7 Mayıs 1894)
- Tarih: 10/Ra/1312 (Hicrî) Dosya No: 2 Gömlek No: 1312 Fon Kodu: J..MF..
- Tarih: 02/Ş /1312 (Hicrî) Dosya No: 247 Gömlek No: 4 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 09/Ş /1312 (Hicrî) Dosya No: 247 Gömlek No: 64 Fon Kodu: MF. MKT. (5 Şubat 1895)
- Tarih: 25/Za/1312 (Hicrî) Dosya No: 213 Gömlek No: 27 Fon Kodu: ŞD.
- Tarih: 06/Ş /1313 (Hicrî) Dosya No: 302 Gömlek No: 48 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 21/L /1313 (Hicrî) Dosya No: 309 Gömlek No: 5 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 23/L /1313 (Hicrî) Dosya No: 309 Gömlek No: 50 Fon Kodu: MF. MKT.
- Tarih: 08/M /1314 (Hicrî) Dosya No: 321 Gömlek No: 22 Fon Kodu: MF. MKT. (19 Haziran 1896)
- Tarih: 26/Ca/1318 (Hicrî) Dosya No: 527 Gömlek No: 7 Fon Kodu: MF. MKT.

- Tarih: 26/M /1325 (Hicrî) Dosya No: 983 Gömlek No: 23 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 24/Z /1325 (Hicrî) Dosya No: 1037 Gömlek No: 42 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih :28/M /1326 (Hicrî) Dosya No :14 Gömlek No :1326 Fon Kodu :İ..MF..
Tarih: 02/S /1326 (Hicrî) Dosya No: 3263 Gömlek No: 244662 Fon Kodu: BEO
Tarih: 14/S /1325 (Hicrî) Dosya No: 987 Gömlek No: 50 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 16/Z /1322 (Hicrî) Dosya No: 833 Gömlek No: 11 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 29/Z /1324 (Hicrî) Dosya No: 977 Gömlek No: 40 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 24/Z /1325 (Hicrî) Dosya No: 1037 Gömlek No: 42 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 01/M /1326 (Hicrî) Dosya No: 1039 Gömlek No: 10 Fon Kodu: MF. MKT
Tarih: 26/S /1326 (Hicrî) Dosya No: 154 Gömlek No: 86 Fon Kodu: Y..A...RES. (30 Mart 1908)
- Tarih: 21/Ra/1327 (Hicrî) Dosya No: 1115 Gömlek No: 16 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 22/Ş /1310 (Hicrî) Dosya No: 162 Gömlek No: 112 Fon Kodu: MF. MKT.
Tarih: 02/Za/1332 (Hicrî) Dosya No: 1201 Gömlek No: 40 Fon Kodu: MF. MKT. (22 Eylül 1914)
- Araştırma ve İnceleme Eserler**
DUYMAZ, A. Şevki, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003.
DUYMAZ, A. Şevki, "II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Yapıları", *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, C.5, Kayseri, 2011, s.167-187.
EMİROĞLU, Gülmisal, II. Abdülhamid Dönemi Lâyihalarında Eğitim ve Öğretim, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 1996.
ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C. 1-4, İstanbul, 1977.
GELİŞLİ, Yücel, "Osmanlı Eğitim Kurumlarından İdadiler", *Türk Kültürü*, Sayı 444, Ankara, 2000,s.196-208.
GRECE, Michel de *II. Abdülhamit Yıldız Sürgünü*, (Çev. Derman Bayladı), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.
KOÇER, H Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul, 1991.
KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara, 1991.
KOMİSYON, *Tarihi Fotoğraflarla Adana (1833-1960)*, Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza Yayınları/36, Adana, 2009.
MAHMUD CEVAT, *Maarif-i Umumiye Nezaret-i Tarihçe-i Teşkilat ve İcratı- XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, (Haz: Taceddin Kayaoğlu), *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 2001.
ORTAYLI, İlber "Maarifin Son 150 Yılda Serencamı", *Yeni Türkiye, Eğitim Özel Sayısı*, Sayı 7, Ankara, 1996, s.462-466.
ÖZALP, Reşat, *Milli Eğitimle İlgili Mevzuat (1857-1923)*, İstanbul, 1982.
ÖZGÜVEN, Burcu, *İdadî Schools: Standart Secondary School Buildings in the Ottoman Empire (1884-1908)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1989.
ÖZGÜVEN, Burcu, "İdadî Binaları", *Tarih ve Toplum*, 82, Ankara, 1990, s.44-46.
PAKALIN Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II*, İstanbul, 1993.
SAİD PAŞA, *Hatırat, I*, İstanbul 1328
SAİT PAŞA, *Anılar*, (Yay.Haz.: Şemsaddin Kutlu), İstanbul, 1977.
SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1991.
UNAT, Faik Reşit, *Türkiye Eğitiminin Gelişmesine Bir Bakış*, Ankara, 1964.
YILMAZ, Ömer Faruk (editör), *Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri*, İstanbul, 2007.
YÜCEL, Hasan Ali, *Türkiye'de Ortaöğretim*, İstanbul, 1994.
<http://www.loc.gov/pictures/resource/cph.3b28155/?co=ahii> Tarih: 27.03.2015
http://www.tarihvakfi.org.tr/toplumsaltarih/genctarih/2000-2001/altinci/eray_alaca.asp
Tarih: 17 Ocak 2010
1316 Maarif Salnamesi